

Redactioneel

Pleidooi voor ‘tante Ali 4.0’

Lieve Bradt, Hilleke Crum, Janny Dierx en Renée Kool

Er is de laatste jaren veel geschreven over ‘democratisch burgerschap’, ook in dit tijdschrift.¹ De verwantschap tussen het bredere discours van het ‘democratisch burgerschap’ en het herstelrecht leverde al eerder stof op voor bijdragen in dit tijdschrift en past in een maximalistische visie op het herstelrecht (Walgrave 2008; Pali 2011; Claes & Van Daele 2011). Geënthousiasmeerd door actuele praktijken hebben we gemeend een themanummer aan het onderwerp te moeten besteden. Dit maal ligt de nadruk op de toepassing van de methodiek van mediatie op het niveau van de wijk, buurt of straat, in het bijzonder op de aanpak gehanteerd binnen de Vreedzame School en Vreedzame Wijk. Zo geven Janny Dierx en Carolien Verhoeff een heldere uiteenzetting over het Utrechtse project met wijkmediatie in Kanaleneiland, dat – naar het zich laat aanzien – verbreding zal krijgen. Dit project is gelieerd aan dat van de Vreedzame School, die in de boekbespreking van Leo van Garsse over het proefschrift van Leo Pauw uitgebreid aan de orde komt. Maar ook aan andere vormen van responsabilisering van bij maatschappelijke conflicten betrokkenen burgers via sociaal-pedagogische praktijken wordt in dit nummer aandacht besteed. Zoals de Eigen Kracht-conferenties, beschreven door Hilleke Crum. Zij geeft, aan de hand van een aantal casussen, aan welke methodische voorwaarden vervuld moeten zijn willen betrokkenen kunnen komen tot een zinvolle, vreedzame oplossing van wijk/buurt-conflicten. De bijdrage van Piet van Diepen sluit daarop aan. Hij geeft een overzicht van Amsterdamse praktijken, en stelt zich – evenals Crum – op het standpunt dat het betrekken van Eigen Kracht meer is een methodiek, het is een principe. Daarmee sluit Van Diepen aan bij de herstelrechtelijke gedachte dat menselijke conflicten ‘eigendom’ zijn van direct betrokkenen en niet vervreemd zouden moeten worden via overdracht aan het professionele veld.

Van Diepen brengt daarbij nog een diepere laag aan en stelt de vraag naar het *durven*. De (methodische) voorwaarden voor het op zinvolle wijze *kunnen* oplossen van wijk/buurt-conflicten worden helder beschreven door de verschillende auteurs, maar *durven* we daarvan ook daadwerkelijk gebruik te maken, of blijven we gestold in traditionele methodieken appèlerend aan het professionele veld? Wie de casusbeschrijvingen leest merkt immers dat steeds gaat om publieke overlast waarbij met name jongeren zijn betrokken. Klachten daarover vanuit de leefomgeving worden neergelegd bij het professionele veld. Daar ontbreekt het evenwel aan middelen en ‘interventiemacht’, met als gevolg dat beide partijen dreigen te verstarren in een elkaar aanspreken op elkaars onvermogen. Wanneer op de juiste wijze, via andere methodieken wordt geappelleerd aan bij burgers aanwezige participatieve vermogens en men bereid is deze te bundelen, lukt het echter wel de problematiek te benoemen en te ontrafelen tot hanteerbare proporties. Dar is echter, zoals van Diepen stelt, durf voor nodig.

Natuurlijk is het niet zo eenvoudig als het hier staat opgeschreven, dat is het immers nooit. Niet in praktische zin, het is – zoals Dierx & Verhoeff, Crum en Van Diepen laten zien een kwestie van geduld en volhouden en vooral van lange termijn denken -, maar ook niet in theoretische zin. Want is het appèl op inzet van burgerschap binnen zo’n ‘vreedzame’, op ‘eigen kracht’ toegespitste methodiek wel legitiem? Of is het de zoveelste beleidstruc van de overheid om

¹ Zie onder andere de bijdragen van Pali respectievelijk Claes & Van Daele in nummer 3, 2011 en Walgrave in nr. 1 van 2010 en nr. 3 van 2009.

verantwoordelijkheden voor de beheersing van maatschappelijke problematiek af te schuiven, dit maal door de bal terug te leggen bij de burger zelf? Keren we onder druk van de noodzaak tot bezuinigingen met dit appel op burgerschap niet terug tot niet terug naar een reactief overheidsbeleid dat de lasten van de beheersbaarheid van een steeds complexere samenleving op de schouders van de burgers legt? Kent u ze nog, slogans als ‘de burger als verwende diva’ en ‘fatsoen moet je doen’, waarmee de overheid in eerdere jaren haar eigen onvermogen maskeerde door te appeleren aan de zelfredzaamheid van burgers? Hoe gaan we, zoals Van Diepen en Van Garsse – ieder op eigen wijze - opmerken, om met de machtsmechanismen die – hoe kan het ook anders – ook in op democratisch burgerschap geënte methodieken als de Vreedzame School, de Vreedzame Wijk en Eigen Kracht liggen besloten? Iedere methodiek berust immers op een ideologische lading, met daaraan verbonden disciplineringsmechanismen, ook die welke zich richten op democratisch burgerschap. Het is een vraag die in dit nummer niet nader wordt uitgewerkt, maar ons wel blijvend dwingt tot kritische (zelf)reflectie zoals Van Diepen, Van Garsse en Blad aangeven.

Niettemin maakt het ‘failliet van de verzorgingsstaat’ – om het maar weer eens populair te zeggen – en de aanhoudende zorg om buurt/wijkproblemen en de onmacht deze op te lossen het noodzakelijk te zoeken naar andere methodieken. Methodieken die aansluiten bij de steeds fluïder wordende samenleving. Gert Jan Slump schetst in zijn boekbespreking van Boutellier’s ‘De improvisatiemaatschappij’ een indringend beeld van deze noodzaak tot herpositionering van maatschappelijke professioneel geordende én niet-professioneel krachten en vermogens. Anno 2013 is de overlastproblematiek wellicht niet van andere orde dan vroeger, maar berust ze wel op een andere, meer samengestelde casuïstiek. In de aanpak ervan moet, zo we willen slagen in een zinvolle aanpak ervan, rekening worden gehouden met de huidige maatschappelijke diversiteit en verdeelde identiteit van groepen. Opvattingen over wat fatsoenlijk is, en van wie wat en wanneer mag worden verwacht lopen meer dan ooit uiteen, of wellicht beter: lijken uiteen te lopen en behoeven daarom heldere communicatie. Eenzelfde observatie is er voor wat betreft de wijze van aanspreken op ‘onfatsoenlijk gedrag’, ook daar liggen misverstanden en daaruit voortvloeiende escalatie van conflicten op de loer. Het is al met al een ware kunst geworden conflicten ‘klein’ te houden, zo blijkt ook uit het bericht van Van Stokkom over het project de Buurt bestuurt.

Dit alles laat onverlet dat we, als gezegd met inachtneming van de noodzakelijke (zelf)kritische kanttekeningen, volgens ons mogen concluderen dat inzetten op participatief burgerschap de moeite meer dan waard is. Er ligt een potentieel aan maatschappelijke krachten in buurten en wijken verborgen die zinvol benut kunnen worden om op dat niveau ervaren conflicten op te lossen. Dat kapitaal moet alleen worden wakker geschud, en goed worden begeleid. Dat laatste vraagt om voorwaarden. Puttend uit de bijdragen komen – in willekeurige volgorde - sleutelwoorden voorbij als *herkenning*, *veiligheid*, *rugdekking*, *wederkerigheid*, *familiariteit*, *veerkracht*, *regie*, *geduld* en *eigenaarschap*. Alle auteurs benadrukken dat het van belang is de relatie tot de professionele zorg om te keren: de hulpvraag moet vanuit de groep, de straat, de wijk komen en niet worden ‘voorgevormd’ vanuit professionele hoek. Cruciaal ook is het vinden van ‘best persons’, ofwel de ‘tante Ali’s’ zoals Van Diepen ze noemt. Burgers die de durf lef hebben en het vermogen om anderen binnen hun directe leefomgeving aan te spreken op conflicterend gedrag.

Zij kunnen het, zo blijkt uit de bijdragen, echter niet alleen. En daarmee zijn we terug op het punt van de noodzakelijke samenwerking tussen burgers en het

professionele veld. Maar om te kunnen slagen zal ook het professionele veld bereid moeten zijn tot omvorming, zoals de auteurs laten zien. Moedeloosheid over niet geslaagde conflictoplossingen mogen niet omslaan in afhaken en het leggen van de verantwoordelijkheid bij de burgers ('de verwende diva'), maar moet worden omgezet in het zoeken naar methodieken gericht om het handelingspotentieel in wederzijds vertrouwen aan te wenden. Aanwezigheid van het professionele veld – al dan niet letterlijk – is nodig om rugdekking te geven aan initiatiefnemers en te kunnen komen tot uitvoering van afspraken, stellen Crum, Dierx en Van Diepen. Hulpvragers en hulpgevers moeten investeren in het bewerkstelligen van een *wederkerigheidsrelatie*, waarin sprake is van wederzijds vertrouwen en veiligheid.

Kortom: de burgerschapsbenadering biedt 'hoop in bange tijden'. We *kunnen* het, zo blijkt uit de dit nummer opgenomen berichten. En ook de *wil* ertoe lijkt in toenemende mate aanwezig. Dan rest, zoals Van Diepen schrijft, enkel nog het *durven*. Dat laatste hopen we door verslag te doen van concrete projecten en resultaten te hebben bevorderd.

Literatuur

- Claes, Eric & Van Daele, Emile (2010). Vrijwilligers binnen een maximalistische visie op het herstelrecht. *Tijdschrift voor Herstelrecht*, nr. 1, p. 27-46.
- Claes, Eric & Van Daele, Emile (2011). Vrijwilligers binnen een gematigde visie op het herstelrecht. *Tijdschrift voor Herstelrecht*, nr. 3, p. 24-38.
- Pali, Brunhilde (2011). Actief burgerschap binnen herstelrecht. Een inventarisatie van participatieproblemen. *Tijdschrift voor Herstelrecht*, nr. 3, p. 9-24
- Walgrave, Lode (2008). *Restorative Justice, Self-interest and Responsible Citizenship*. Devon: Willan Publishing.

Summary

Participative citizenship has become one of the new leads in the Netherlands. This approach has given way to the development of different methodologies such as the *Vreedzame School [Peace within School]* and the *Vreedzame Wijk [Peace within the Neighbourhood]*. However other, related methodologies such as the *Eigen Kracht-method [Conferencing circles]* are also being deployed within the Dutch context. In this volume reports are published regarding specific projects, specifically in the city of Utrecht, providing an overview of principles and conditions which underlie these methodologies and the outcomes.